

ונפקא [קרה מקרה, ויצאה לחוץ בשעות אלו], ומדעת בעליה יצאה.

אבל אם ראה אותה כך טפי משלשה ימים — ודאי אבידה היא, לפי שאין דרך להניחם לרעות בשעות החשיכה, שמא ייזקו או יגנבו.

תניא נמי הכי: מצא טלית וקרדום [או קרדום]

באסרטיא [דרך כבושה לרבים], ופרה רצה לא-א בין הכרמים — הרי זו אבידה.

אבל אם מצא טלית בצד גדר, קרדום בצד גדר, ופרה רועה, ולא רצה, בין הכרמים — אין זו אבידה, לפי שדרך בעליהם להניחם כך מדעת.

אבל אם ראה את הפרה שלשה ימים זה אחר זה — הרי זו אבידה.

ראה מים ששוטפין ובאין לשדה חבירו, ואם לא יעצרום — יציפו את השדה, הרי זה גודר בפניהם כדי שלא יכנסו לשדה, שאף במקרה זה יש משום השבת אבידה.

אמר רבא: כתוב בענין השבת אבידה: "לכל אבידת אחיך", משמע לרבות אבידת קרקע. כלומר, שאף נזקי קרקע בכלל אבידה הם, וחייב למנעם.

אמר ליה רב חנניא לרבא: תניא דמסויע לך: ראה מים ששוטפין ובאין — הרי זה גודר בפניהם. ומוכח שמוטל עליו חיוב השבת אבידה אף בקרקע, שהרי חייבוהו לגדור בפני המים כדי שלא יאבדו את קרקעו של חבירו.

אמר ליה רבא: אי משום הא — לא תסייעי.

אמר רב יהודה: הכי קאמר, אי זו היא כלל אבידה, מהי סתם אבידה, שמוכח שהיא נמצאת שם שלא מדעת הבעלים, שהוא חייב בה להשיבה?

מצא חמור ופרה רועין בדרך, אין זו אבידה, ולא מיחייב בה.

חמור וכליו הפוכים, פרה ורצה בין הכרמים, הרי זו אבידה — ומיחייב בה.

ותמהינן: ולעולם אם ימצא חמור ופרה רועים, אין זו אבידה, וכי הדרך היא שלא להכניסם חזרה לעיר?

אמר רב יהודה אמר רב: אם הם רועים עד שלשה ימים — אין חייב להחזיר. אבל אם רועים יותר מכך — חייב להחזיר.

והוינן בה: היכי דמי?

אי מדובר שהם רועים בלילותא [בלילה] — אפילו אם רועים רק חדרא שעתא [שעה אחת] נמי חייב להחזיר, שהרי אין דרך הבעלים להשאיר את בהמתם לרעות בלילה אפילו לשעה אחת!

ואי מצאם רועים בשדה רק ביממא, ובלילות לא — אפילו טובא [יותר] משלשה ימים נמי לא יהא חייב להחזיר, שהרי כך היא הרגילות, להניחן בשדה ביום, ולהחזירם בלילה!

ומבאר הגמרא: לא צריכא, במשנתנו מדובר דהוה חזי לה המוצא בקדמתא [לפני עלות השחר], ובחשכתא [או לאחר שהחשיך היום], אבל לא ראה אותה בשאר שעות הלילה.

תלתא יומי אמרינן: איתרמויי אתרמי לה —

אם מצא פרה שרועה בין הכרמים, שיש כאן דבר אחד למעליותא, שהיא בדרך ולא בין הכרמים, או שהיא רועה ואינה רצה, ומצד שני יש כאן דבר אחד לגריעותא — הוויא אבידה!

אימא סיפא: חמור וכליו הפוכים, ופרה רצה בין הכרמים — הרי זו אבידה!

משמע, שדווקא כשרצה בין הכרמים, שיש כאן שני דברים לגריעותא, גם שהיא רצה, וגם שהיא בין הכרמים — הוא דהוויא אבידה. הא אם רצה בדרך, ורועה בין הכרמים, שיש כאן רק צד אחד לגריעותא — אין זו אבידה!

אמר אביי: עיקר החילוק הוא בין רצה לרועה, ואין נפקא מינה אם היה זה בדרך, או בין הכרמים. והתנא נקט את דבריו בלשון "יגיד עליו רעו"⁽³³⁹⁾ [יעיד עליו חברו]. כלומר, הרישא והסיפא של משנתנו מעידים זה על זה:

תנא ברישא רועה בדרך דלא הוויא אבידה, ואנו נלמד מכך, שהוא הדין לרועה בין הכרמים, שאין זו אבידה.

וכן **תנא** בסיפא רצה בין הכרמים — דהוויא אבידה, ואנו נלמד מכך שהוא הדין לרצה בדרך, שהרי זו אבידה⁽³⁴⁰⁾.

משום שאפשר לומר, שהכא במאי עסקינן — בדאיכא עומרין בשדה, וחיוב ההצלה אינו משום נזק הקרקע, אלא מחמת הצלת העומרים, ועל מקרה שכזה בא הכתוב לרבות.

ותמהינן: אי דאיכא עומרין, מאי למימרא? במה שונה אבידה זו מכל אבידה אחרת, ולמה צריך לרבותם מהמקרא של "לכל"?

ומבאר הגמרא: לא צריכא, מדובר דאית בה בשדה עומרין מחוברים לקרקע, דצריכי עדיין לארעא. מהו דתימא: כיון דצריכי לארעא — כי גופה דארעא דמייזן [הרי הם נחשבים כגוף הקרקע, ולא יהיה עליהם חיוב השבה], קא משמע לן מריבוי הכתוב שאין הדבר כן, וחייב בהשבתם⁽³³⁸⁾.

שנינו במשנתנו: מצא חמור ופרה וכו'.

הא גופה קשיא!

אמרת ברישא: מצא חמור ופרה רועין בדרך — אין זו אבידה. משמע, דווקא כשמצאם רועין בדרך, שיש כאן שתי מעלות, אחת — שהיא רועה ולא רצה. ועוד, שאף אם היתה רצה, לא היתה מתקלקלת, כיון שאינה רצה בין הכרמים — הוא דלא הווי אבידה.

משמע, הא אם מצא פרה שרצה בדרך, וכן

339. מקרא הוא בספר איוב [ל"ו ל"ג]. וכך דרשוהו חז"ל, יעיד עליו חברו. אבל פשוטו של מקרא מדבר בענין אחר. עיי"ש ובמפרשים.

340. הקשה הריטב"א, מנא ליה לרבא הא? למה לא תירץ להיפך, ששנה התנא רועה בדרך שאין

338. כתבו הראשונים, שמכל מקום פשוט הברייתא כדברי רבא, שמדובר באבידת קרקע. וכן פסק הרמב"ם [הל' גזילה ואבדה, פ"א הל' כ']: "הרואה מים שוטפין ובאין להשחית בנין חברו או שדהו, חייב לגדור בפניהם ולמנעם. שנאמר: לכל אבדת אחיך, לרבות אבדת קרקע".

משום שכאן — באבידת גופה, כאן — באבידת קרקע.

והגמרא מבארת את דבריה: **כי קתני ברישא שרועה בדרך לא הויה אבידה, שמשמע, הא רועה בין הכרמים — הויה אבידה, מדובר באבידת קרקע.** שהפרה מפסידה ומזיקה לכרמים (341).

וכי קתני בסיפא שרצה בין הכרמים הויה אבידה, שמשמע, הא רועה בין הכרמים — לא הויה אבידה, מדובר באבידת גופה של הפרה. דאז, אם היא רצה בין הכרמים — מסקבא [הרי גופה מתקלקל], ואילו אם היא רועה בין הכרמים — לא מסקבא.

ותמהינן: וכשהיא רועה בין הכרמים, נהי דלא מסקבא, ואין כאן אבידת גופה, מכל מקום תיפוק ליה שיהא חייב בהשבה משום אבידת קרקע, שהרי היא מזיקה לכרמים?

ומתריצין: מדובר בכרם דנכרי, שאין חייבין בהצלתו.

ומקשינן: ועדיין, תיפוק ליה משום אבידת גופה, דדלמא קטלו לה [שמא יהרגו אותה] בעלי הכרם כשיראו שהיא מזיקה אותו!?

ומתריצין: מדובר באתרא דמתרו וחדר קטלי [במקום שקודם מתרים בבעל הפרה, ורק אחר כך, אם לא הועילה ההתרה, הורגים

אמר ליה רבא: אי שנה כך התנא משום "יגיד עליו רעו", והכלל הוא שכל רועה — אינה אבידה, וכל רצה — הרי היא אבידה, אם כן, ליתני קילתא, שישנה התנא את הקל יותר, ואנו נדע שכל שבן המירתא:

ליתני בסיפא רצה בדרך, דאף בכהאי גוונא הויה אבידה, ואנו נדע שכל שבן רצה בין הכרמים, שהרי היא מתקלקלת מהגפנים!

וכן לתני ברישא רועה בין הכרמים, דלא הויה אבידה, אף שפעמים גם כשרועה שם מתקלקלת מהגפנים, ואנו נדע שכל שבן רועה בדרך, שאינה מתקלקלת, אינה אבידה!

אלא אמר רבא: מה שהקשינו מהרישא שמשמע שרצה בדרך הרי זו אבידה, אסיפא, שמשמע משם שרצה בדרך אין זו אבידה — לא קשיא.

משום שהא, הרישא, מדובר דאפה לגבי דברא [שפניה של הפרה שרצה — כלפי השדה], ולכן הרי זו אבידה.

ואילו הא, הסיפא, מדובר דאפה לגבי מתא [שפניה כלפי העיר], ולכן אין זו אבידה.

וכן מה שהקשינו מהרישא, שמשמע שרועה בין הכרמים הרי זו אבידה, אסיפא, שמשמע שרועה בין הכרמים אין זו אבידה — נמי לא קשיא.

כרמים". משמע מדבריו, שאין עליו חיוב השבה לגבי הפרה עצמה. אבל הרא"ש כתב: "חייב לסלקה משום אבידת בעל הכרם. וכיון דחייב לסלקה, משום דאנקטה ניגרי ברייתא — חייב להחזירה".

זו אבידה, והוא הדין רצה בדרך, ושנה רצה בין הכרמים שהיא אבידה, והוא הדין רועה בין הכרמים! ? ונשאר בצ"ע. ועיין באחרונים מה שכתבו בזה.

341. לשון רש"י: "וחייב להוציאה משום הפסד

אותה].

השבה.

ומקשינן: ודלמא כבר אתרו בה כשנכנסה פעם אחרת לכרם, ועתה אם לא ישיבנה — יהרגה?

והוינן בה: היכי דמי שהחזירה לגינתו ולחורבתו?

אי החזירה בצורה כזו דמינטרא [שמשתמרת] שם — פשיטא שהרי זו השבה!

ומתרינן: אי אתרו בה, ובכל זאת לא אזדהרו בה הבעלים, ודאי אבידה מדעת היא, ואין חייבין בהשבתה.

אי דלא מינטרא — אמאי נחשבת השבה?

שנינו במשנתנו: החזירה וברחה החזירה וברחה וכו', אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב להחזיר וכו'.

ומבאר הגמרא: לעולם מדובר דמינטרא, והא קא משמע לן המקרא "תשיבם", דאפשר להשיב לגינתו של בעל האבידה אף בלי ידיעתו, ולא בעינן דעת בעלים. שאין צריך להודיע לו: החזרתי לך את פרתך, שמצאתיה אוכדת, ושמור עליה מעתה.

אמר ליה ההוא מדרבנן לרבא: אימא שמשמעו "השב" היא, שצריך להחזיר דא זמנא [פעם אחת], וממה שכתוב "תשיבם", נלמד שצריך להחזיר עוד פעם, דהיינו — תרי זמני. אבל מנין לנו שצריך להחזיר אפילו ארבעה וחמשה פעמים?

וכדברי רבי אלעזר, דאמר: הכל, כל משיבי חפצים לבעליהם, גנב, גזלן, וארבעה שומרים, צריכין דעת בעלים, להודיעו שהחזירו לו, כדי שישמרו. ואם לא הודיעו לו, ונגנבו או מתו, חייבין המשיבים באחריותן.

אמר ליה: הדרשה אינה ממה שכתוב "תשיבם" יתירא, אלא שלשון "השב" — אפילו מאה פעמים משמע⁽³⁴²⁾.

ומה שכתוב "תשיבם" נדרש לדרשה זו:

שכיון שידע הבעלים שיצאה הבהמה מרשותו, ולא ידע שהשיבוה לו לאחר מכן, לא נזהר בה לשמרה, ולא האכילה.

אין לי שנחשבת השבה — אלא כשהשיב את האבידה לביתו של בעל האבידה.

חוינן מהשבת אבידה, שאין צריך להודיע לבעלים שהחזירה לו, לפי שהתורה ריבתה השבות הרבה, ואף השבה כזו, שלא הודיעו. שנאמר: "תשיבם".

אבל אם השיבה לגינתו ולחורבתו של הבעלים — מנין לנו שאף בכהאי גוונא נחשבת השבה?

אמר לו ההוא מרבנן לרבא, לגבי שילוח הקן, שנאמר: "שלח תשלח", אימא: "שלח"

תלמוד לומר "תשיבם", שמשמע — מכל מקום. שאף לגינתו ולחורבתו — היא

ומזה אנו למדים שחייב בהשבה אפילו ק' פעמים. וכן כתבו עוד מפרשים.

342. ביאר הרמב"ם בפירושו המשניות, ד"השב" הוא מקור. והמקור נופל על מעט ועל הרוב,

תלמוד לומר "תשלח" — מכל מקום.

אמר ליה ההוא מדרבנן לרבא: כתוב: "לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא". ואימא ש"הוכח" — משמע חדא זימנא, "תוכיח" — תרי זמני?

אמר ליה: "הוכח" — אפילו מאה פעמים משמע⁽³⁴³⁾.

וממה שנאמר "תוכיח" אנו דורשים: אין לי שצריך להוכיח — אלא הרב לתלמיד. אבל שתלמיד צריך להוכיח לרב — מנין לנו?

תלמוד לומר "הוכח תוכיח", מכל מקום⁽³⁴⁴⁾.

— משמע חדא זימנא, "תשלח" — תרי זמני, ולא יהא חייב בשילוח הקן יותר מפעמיים!?

והרי שנינו במשנה, שאם שלחה וחזרה, אפילו ארבע וחמש פעמים — חייב בשילוח!

אמר ליה: "שלח" — אפילו מאה פעמים משמע.

וממה שנאמר "תשלח" אנו דורשים כך: אין לי שחייב בשילוח האם, אלא כשרוצה לקחתה לדבר הרשות. לאכלה. אבל אם הוא זקוק לה לדבר מצוה, כגון לטהר בה את המצורע, שצריך לכך שתי צפרים, מנין שאסור לו לקחת לצורך זה אם על הבנים?

משמע, שגם תלמיד לרב חייב אפילו ק' פעמים, שאמרו: "הוכח אפילו ק' פעמים משמע. תוכיח, אין לי אלא הרב לתלמיד. תלמיד לרב מנין? ת"ל תוכיח". דהיינו, שהגמרא שואלת מנין לנו שהדין שצריך להוכיח אפילו ק' פעמים, הוא גם בתלמיד לרב? ומשנינו: ת"ל תוכיח. כלומר, ששוין הם בין במקבלו ובין בשאינו מקבלו! עיי"ש מה שהקשה עוד. ועייין בברכי יוסף [או"ח סימן תר"ח אות ו'] מה שתירץ בזה.

344. הרמב"ם בהלכות דעות [פ"ו הלכה ז'] לגבי דיני הוכחה, השמיט דין זה של הוכחת תלמיד לרב. והקשה עליו הלחם משנה מסוגיין, דמרבין להך דינא מ"תוכיח"!

וכתב השער אפרים, שכיון שבסוגיא דערכין [הובאה לעיל] למדנו דין הוכחה אפילו ק' פעמים מתוכיח, הרי שסוגיות חלוקות הן, ולסוגיא דערכין אין ריבוי מן התורה להוכחת תלמיד לרב. ואפשר לומר שהרמב"ם סובר כסוגיא דערכין, ולכן השמיט דין זה כאן. אמנם,

343. הקשו הראשונים, הא תנן במסכת ערכין [ט"ז ב]: "הוכיח ולא קיבל, מנין שחזור ומוכיחו? ת"ל תוכיח", חזינון ש"הוכח" משמע רק חדא זימנא!

ותירצו, דהכא מיירי לענין להוכיחו על מספר עבירות שונות, וזה משמע מהמילה "הוכח", שחייב להוכיחו אפילו מאה פעמים בעניינים חלוקים. ואילו במסכת ערכין מדובר באותה עבירה, שחייב לחזור ולהוכיחו מהריבוי של "תוכיח". [ואף שבסוגיין ילפינן מ"תוכיח" את חיוב ההוכחה של תלמיד לרב, תרתי שמעינן מינה. ועייין מה שכתב בזה החתם סופר].

והיראים [סימן קצ"ה. הובאו דבריו בסמ"ג עשין י"א] כתב: "הוכח באומר לקבלו וחזור בו. אבל כשאינו מקבלו, הוצרך מהוכח תוכיח, ואף על גב דמרבין מהוכח תוכיח בתלמיד לרב במקבלו, מרבים נמי לחבירו בשאינו מקבלו, והוכחת תלמיד לרב במקבלו ולחבירו בשאינו מקבלו שקולים הם, ויבואו שניהם".

ובשער אפרים הקשה עליו, הא בסוגיין

אבל טעינה, דלאו צער בעלי חיים איכא, ולא חסרון כים איכא, שהרי אין החמור ניזוק, ויש רק הפסד זמן לבעליו — אימא שלא יהא חייב, לכן כתבה התורה אף את מצות טעינה.

ואי אשמעינן רק את מצות טעינה, היינו סוברים שדווקא לטעון חייב, משום דאינו חייב לטעון בחינם, אלא רק בשכר [שיש מאן דאמר להלן שסובר כך].

אבל פריקה, דחייב לעשותה אף בחנם, לולא שכתבה התורה בפירוש שחייב, אימא שלא יהא חייב!

לכן צריכא לכתוב את שני הדברים.

ומקשינן: ולרבי שמעון, דנחלק על חכמים, ואמר שאף טעינה — בחנם, מאי איכא למימר? למה לא כתבה התורה רק את מצות טעינה, והיינו יכולים ללמוד ממנה את מצות פריקה!

ומתריצין: לרבי שמעון — לא מסיימי קראי. כלומר, רבי שמעון סובר שאין לנו משמעות מלשון הכתוב "עזב תעזב" ו"הקם תקים", איזה מהם מדבר בפריקה, ואיזה — בטעינה. ולכן, אם היה כתוב רק מקרא אחד, היינו אומרים שהיינו פריקה, שמסתר יותר

וממה שנאמר "כי תראה חמור שנאך רבך תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו", אנו דורשים כך:

אין לי שצריך לעזור בפריקת חמור שנופל תחת משאו, אלא כשבעליו של החמור עמו. אבל שאין בעליו עמו — מנין שצריך לפרוק לבדו?

תלמוד לומר "עזב תעזב" — מכל מקום.

וכן אנו דורשים במה שנאמר בענין טעינה על החמור "לא תראה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו":

אין לי אלא כשבעליו עמו. כשאין בעליו עמו — מנין שצריך לטעון?

תלמוד לומר "הקם תקים" — מכל מקום.

ומקשינן: למה ליה למכתב פריקה, ולמה ליה למכתב טעינה, הרי לכאורה די היה לכתוב אחד מהם, והיינו למדים את השני ממנו?

ומבאר הגמרא: צריכי. דאי כתב רחמנא רק את מצות פריקה, הוה אמינא שיש מצוה דווקא לפרוק, משום דאיכא צער בעלי חיים, שהרי החמור כורע תחת משאו, ואיכא גם חסרון כים לבעליו, שהרי החמור ניזוק.

לומר שאלו סוגיות חלוקות? הרי כאן רבא הוא שדרש הוכחת תלמיד לרב, והתם בערכין — ברייתא היא, ואיך יתכן שרבא יחלוק על הברייתא?

וכתב לבאר, שאכן הרמב"ם לומד דין זה מ"תוכיח", אלא שנסמך על זה שהביא את הדין בהל' ת"ת, כי שם ביתו, שמדובר בעניני תלמוד תורה, וראוי להביא שם את ההלכה של הוכחת

אף שמן התורה לא למדנו דין זה, מכל מקום מדברי קבלה למדנו, מהוכחת יהונתן לשאול, כדאיתא התם בערכין, ולכן הביא הרמב"ם דין זה רק בהלכות תלמוד תורה [פ"ה הל' ט'], ללמדנו שדין זה אינו מהתורה, מהמקרא של "תוכיח", כי פסוק זה בא לרבות הוכחה אפילו ק' פעמים.

אמנם במרכבת המשנה תמה עליו, היאך יתכן

כתוב לגבי אדם שהרג את חברו: "או באיבה הכהו בידו וימת מות יומת המכה רצח הוא וגו'". וכך אנו דורשים מכפילות הלשון "מות יומת":

אינ לי — אלא שצריך להרגו בסוג המיתה הכתובה בו, דהיינו — בסייף.

מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו, כגון שהיה המכה בורח בספינה, שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו, ותהא רשאי לזרוק בו חץ להמיתו?

תלמוד לומר "מות יומת" — מכל מקום.

כתוב לגבי עיר הנדחת: "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב". וכך אנו דורשים מכפילות הלשון:

אינ לי — אלא להמיתן בהכאה הכתובה בהן, בסייף.

מנין שאם אי אתה יכול להמיתן בהכאה הכתובה בהן, שאתה רשאי להכותן בכל הכאה שאתה יכול?

תלמוד לומר "הכה תכה" — מכל מקום.

כתוב לגבי משכון: "כי תשה ברעך משאת מאומה וגו' השב תשיב לו את העבוט כבא השמש וגו'". והיינו, שהנוטל מחבירו בגד כמשכון כנגד הלואה שנתן לו, צריך להשיבו לו בערב, כדי שיוכל לישון בו.

שחייב בה, שהרי יש בה צער בעלי חיים וחסרון כיס, ולא היינו יודעים שחייב אף בטעינה! לכן נכתבו שני המקראות.

ומקשינן: למה לי למכתב הני תרתי, פריקה וטעינה, ולמה לי למכתב גם אבידה? די היה לנו לכתוב אחד מהם, ואנו נדע על הכלל, שהרי כולם — אזהרות על ממון ישראל הם!

ומבאר הגמרא: כולם צריכי להכתב.

משום דאי כתב רחמנא רק את הני תרתי, פריקה וטעינה, היינו סוברים שדווקא בזה חייבה תורה, משום דצערא דמרה, צער הבעלים, העומד שם, ואינו יכול לפרוק או לטעון — איתא, וגם צערא דידה איתא [ויש גם צער לבהמה].

אבל אבידה, דצערא דמרה אמנם איתא, אבל, וצערא דידה ליתא — אימא לא יהא חייב! לכן כתב התורה דין השבת אבידה.

ואי אשמעינן רק דין השבת אבידה, היינו סוברים שדווקא בזה חייב, משום דליתא למרה בהרה [שאינ בעליה שם, ואינו יכול לעסוק בהשבתה].

ב-לא-אבל הני תרתי, פריקה וטעינה, דאיתא למרה בהרה, כפי שכתוב בפסוק: "הקם תקים עמו", שחייב דווקא אם בעליו עמו, אימא שלא יהא חייב, ואם הבעלים אינם יכולים לעשות זאת לבדם, ישכרו פועלים לפרוק ולטעון!

לכן צריכא לכתוב את שני הדברים.